

професійні завдання та успішно вирішувати їх, бути стресостійкими, пристосовуватись до нових умов і, створюючи здорову конкуренцію зі своїми колегами, формувати своє «акме» та йти до вершин професійної самореалізації. Підготовку саме таких спеціалістів-професіоналів нового формату держава вважає першочерговим завданням системи сучасної професійної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вакуленко В.М. Акмеологічний підхід у теорії й практиці вищої педагогічної освіти України, Білорусі, Росії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт.: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 2008. 46 с.

2. Чапак Я.В. Формування готовності майбутніх практичних психологів до роботи зі старшокласниками: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2006. 24 с.

3. Служинська Л.Б. Підготовка майбутнього менеджера-економіста до професійної самореалізації: дис. канд.: 13.00.04. Тернопіль, 2012. 281 с.

4. Румянцева З.В. Акмеологический подход как вектор в совершенствовании профессиональной подготовки педагога-музыканта. Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. 2011. URL: <https://journals.kantiana.ru/vestnik/2513/6726/>.

5. Сидорчук Н.Г. Система професійно-педагогічної підготовки студентів університетів як засіб формування акмекомпетентності у контексті єдиного європейського освітнього простору. Акмедосягнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. с. 260–298.

УДК 378.1:355.232.2

«Я-ОБРАЗ» ПІЛОТА ЯК СИСТЕМОТВІРНИЙ І МОТИВАЦІЙНИЙ ФАКТОР НАБУТТЯ ЛЬОТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КУРСАНТАМИ ВВНЗ

Невзоров Р.В., к. пед. н., старший викладач
кафедри льотної експлуатації і бойового застосування літаків

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

У статті розглянуто проблему формування «Я-образу» пілота як системотвірного й мотиваційного фактора набуття курсантами льотних компетентностей. Визначено динаміку психоемоційних стереотипів, установок та раціональних складових професійного самоусвідомлення у процесі здобуття вищої освіти і при тренажерній підготовці зокрема.

Ключові слова: «Я-образ» пілота, раціональна складова «Я-образу», емоційна складова «Я-образу», інтенція особистості, динаміка, концептуальні категорії, компетентності.

В статье рассмотрена проблема формирования «Я-образа» пилота как системообразующего и мотивационного фактора приобретения курсантами летных компетентностей. Определена динамика психологических стереотипов, установок и рациональных составляющих профессионального самосознания в процессе получения высшего образования и при тренажерной подготовке, в частности.

Ключевые слова: «Я-образ» пилота, рациональная составляющая «Я-образа», эмоциональная составляющая «Я-образа», интенция личности, динамика, концептуальные категории, компетентности.

Nevzorov R.V. „I AM” THE IMAGE OF A PILOT AS A SYSTEM-BASED AND MOTIVATIONAL FACTOR IN ACQUIRING FLYING COMPETENCIES BY CADETS OF UNIVERSITIES

In the article analyzed the problem of forming of „Self-image” as a system formative and motivational factor of the acquisition of flightcompetence of cadets. Certain loud speaker of mental and emotional stereotypes, options and rational constituents of professional consciousness at process of receipt of higher education and at trainer preparation in particular.

Key words: „Self-image” of the pilot, rational component of „Self-image”, emotional component of „Self-image”, intention of the individual, dynamics, conceptual categories, competence.

Постановка проблеми. У рамках нової парадигми вищої освіти, яка має бути затверджена на законодавчому рівні найближчим часом, перед прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту», необхідно переглянути ключові підходи до підготовки майбутніх військових пілотів на базі

вітчизняних ВВНЗ. Ця проблема постає також у світлі суперечностей між сучасними потребами у висококваліфікованих військових кадрах, з одного боку, й застарілих засобах навчання, – з іншого; вимагає, передовсім, трансформації власне методичної, інтелектуально-інформаційної бази, зміни

педагогічних умов й поглиблення гуманітарної складової у змісті освіти, яку здобувають майбутні спеціалісти військового напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна гуманітарна парадигма вищої освіти передбачає системний особистісно орієнтований антропологічний підхід при набутті військових спеціальностей. Так, О. Панфілов та Л. Петрова, вивчаючи психологічні особливості формування сучасного військового, зазначають: «військова освіта має забезпечувати умови для формування та самореалізації особистості, гнучкість і варіативність навчання, виважену гуманітарну спрямованість, значущість та престиж військової служби. Кінцевим результатом діяльності усіх рівнів військової освіти є всебічно освічена особистість, яка адекватно сприймає реальність, має системний світогляд і аналітичне мислення, здатна приймати оптимальні рішення відповідно до профілю своєї військово-професійної діяльності» [1, с. 204].

Особистість льотчика у процесі становлення її окремих аспектів неодноразово ставала об'єктом дослідження педагогів вищої школи. Так, науковці А. Ворона, В. Пономаренко, Д. Гандер, В. Козлов описували психолого-педагогічні основи авіаційної підготовки, навчання керуванню літаком, убезпечення пілота тощо [2–4]. Для нашого дослідження релевантними також виступають науково-педагогічні роботи, в яких аналізуються окремі аспекти формування професійно важливих якостей, що, інтеріоризуючись, komponують раціонально-емоційний «Я-образ» пілота. Так, Є. Суркова вивчає принципи просторового орієнтування і пов'язані з цим професійні якості, проте зосереджується переважно на професії авіадиспетчера [5, с. 184–189]. С. Асриян досліджувала проблему формування спеціальних умінь у майбутніх пілотів міжнародних авіаліній на основі міжпредметних зв'язків технічних дисциплін [6]; Л. Зеленська розробила методiku навчання дисципліні «Безпека польотів» майбутніх пілотів у вищих навчальних закладах [7]. Формування професійної надійності висвітлено у роботах таких дослідників, як Є. Дерев'янка, В. Мильніков, Ю. Воронцов, В. Кузнецов, В. Кодола тощо.

Ці теорії є релевантними для нашого дослідження, але ми мусимо визнати наявність у системі підготовки пілота формальної підсистему (усі зовнішні елементи освітнього процесу) й мотиваційно-смыслову, внутрішню, яка, можливо, і важливіша за першу. Тому природно уявляти системний підхід як комплекс заходів з організації до-

цільного для майбутнього пілота освітнього й особистого простору. З цього приводу В. Ягупов зазначає: «важливо пам'ятати: особистість військового фахівця – це продукт не тільки впливу ззовні, вона розвивається та вдосконалюється у процесі власної активної діяльності» [8, с. 12]. Такий зв'язок між поведінкою, діяльністю й особистістю був у загальних аспектах описаний О. Леонтьєвим, С. Рубінштейном, Г. Костюком та іншими, проте цілісна особистість пілота у плані її самоформування й самоусвідомлення («Я-образ») ще не була об'єктом спеціальних досліджень.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є окреслення, експериментальна праця, принципи оцінювання й формування методичних рекомендацій щодо упродовж здобуття формування «Я-образу» пілота у курсантів льотних факультетів ВВНЗ України освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» на початковому і поточному етапах здобуття вищої освіти. Теоретичною гіпотезою експерименту виступає сформульована теза: якщо у конкретному інструментально-процесуальному випадку визначальну роль займає професійна компетенція, то для успішного здійснення стратегічних цілей свого особистого розвитку найважливішою для майбутнього військового виступає, на нашу думку, професійна свідомість, що реалізується у таких етапах: професійний вибір – професійна підготовка – професійна компетенція і свідомість – професійний досвід (найвища характеристика, що не має верхньої якісної межі й формується впродовж всього життя).

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягненню вищевказаної дидактичної мети заважає, насамперед, застарілість технічних засобів підготовки. Так, вітчизняна підготовка майбутніх пілотів обмежена кількістю льотних годин та наявністю у матеріальній базі ВВНЗ (вищих військових навчальних закладів) переважно тренажерів літака Л-39 (КТЛ-39), які не передбачають повного ефекту польоту (симуляції акселераційних навантажень на курсанта), тому важливо звернути максимальну увагу на психологічно-педагогічні аспекти такої підготовки. Остання є базою загального системного підходу до формування професійної готовності майбутніх пілотів.

Задля подолання наявних проблем з повною симуляцією бойового польоту необхідно більше уваги приділити внутрішньому усвідомленню особистого професійного образу курсантів льотно-технічних напрямів ВВНЗ. З іншого боку, на сучасному етапі трансформації вищої освіти у

нашій державі необхідно також переглянути навчальні програми факультетів льотної підготовки з метою розширення змісту профільних та загальних дисциплін. Це пов'язано з тим, що при формуванні у курсантів-пілотів системи компетентностей з вирішення професійних завдань (розумові дії і мисленнєві реакції, готовність до виконання бойових польотів) необхідно розширювати гуманітарну складову освітнього процесу, перетворюючи курсантів на споживачів інтелектуального продукту. Це у майбутньому має збалансувати інтелектуальну й технічну складові освітнього процесу і сприяти рефлексії кожного курсанта у напрямку вибудовування абстрактного й особистого (Я-образ) образу пілота.

Зрозуміло, що проектування навчально-пізнавальної діяльності пілотів має забезпечувати високу стабільність особистісного успіху. Перехід до компетентної моделі формування готовності до виконання бойових польотів робить пріоритетними такі технології, які дозволяють трансформувати зміст військової освіти у цілісний проект майбутньої професійної діяльності через постановку та вирішення системи завдань, проблемних ситуацій. Відповідно до вищевказаного, наявне розмаїття ідей щодо навчання й виховання особистості в умовах сучасної освіти зводиться до того, що система освіти має перебудовуватися відповідно до психологічних особливостей курсанта чи студента, його інтересів і прав, тобто ставати особистісно центричною. Відповідно, для формування особистості військовослужбовця актуальні поняття: «індивідуалізація навчання», «індивідуальний розвиток», «індивідуальний стиль педагогічної діяльності» (усіх її суб'єктів). Проблемним є факт, що паритетність суб'єкта-курсанта і суб'єкта-викладача створюють проблеми у розробці моноцентричної системи освіти, тому методологи вищої школи не вирішеність цієї проблеми компенсують системним введенням інновацій, передовсім, – інноваційної компетентності та інноваційної мети освіти, що співвідносяться як компетентності з використання нових педагогічних технологій у роботі і створення відповідних сприятливих умов.

З іншого боку, професія льотчика, на відміну від інших технічно-соціонімічних спеціальностей, найбільш відповідальна та передбачає, порівняно з іншими, підвищену самосвідомість, наявність постійної внутрішньої напруги і постійного самовдосконалення, тому основою усвідомлення свого професійного «Я» має бути підтримання у собі перманентної активності або готовності до включення і реалізації ос-

новних процесуальних компетентностей. Одним зі шляхів їх формування є сприяння самоусвідомленню й виробленню у рамках освітнього процесу конкретних і абстрактних цілей, які на психологічному рівні складатимуть так званий «Я-образ» пілота. Гіпотетично припускаємо у рамках експерименту, що задля досягнення вищевказаної мети доцільною буде не тільки зміна освітнього середовища, а й запровадження паралельного ведення індивідуального щоденника (курсантом) та індивідуальної картки курсанта (викладачем, куратором, інструктором), які будуть порівнюватися на поточному і рубіжному етапах. У робочому варіанті експериментальних програм така спостережувальна діяльність передбачає навчально-побутове планування близько 60% освітнього часу (навчання і поза навчальна активність) майбутнім пілотом.

Досвід викладання професійних дисциплін підказує: базовий Я-образ майбутнього професіонала, а особливо здатність до постійної відносної активності, напруги і прагнення до самовдосконалення, гіпотетично має виробитися упродовж 1–2 року навчання. Проте пропедевтична діагностика засвідчує, що екстравертний, відповідальний, активний і креативний Я-образ пілота первинно формується ще на етапі допрофесійної (навчання льотній справі) підготовки. У подальшій освітній діяльності концентрація часу та звання до напруги мають сформувати й підвищувати такі необхідні для виконання бойових завдань якості, як сміливість, відповідальність, інтерес до нового, технічно-гуманітарну інтенцію особистості. Ці якості в ідеалі мають бути наявними вже на початковій, фактично на рівні абітурієнта, фазі навчання.

У рамках експерименту було сформульовано основні властивості особистості майбутнього пілота, а також шляхи їх формування за допомогою доцільної модифікації освітніх умов; виокремлено маркери й критерії оцінки їхнього становлення. Отже, розглянемо основні складові «Я-образу» пілота, які упродовж навчання, а потім – професійного зростання впродовж життя інтегруватимуться крізь особисті модальності життя кожного курсанта в індивідуальний професійний стиль.

Опираючись на праці провідних науковців, а також на особистий викладацький досвід, виокремлюємо такі психолого-дидактичні складові «Я-образу» майбутнього військового пілота: а) усвідомлення, інтерес і потреба у плануванні й фактичній здатності продуктивно працювати у напрямку набуття системи знань, умінь і можливостей розв'язувати професійні льотні задачі; у реалізації

виконання розумових дій та готовності до виконання бойових завдань; б) зорієнтованість курсанта на дидактичну сенситивність до впровадження сучасних технологій навчання і засвоєння ІТ-технологій, зацікавленості у передових технічних удосконаленнях; в) суб'єктивне бачення себе як високопрофесійного й високо мотивованого фахівця в обраній сфері; г) об'єктивне бачення й оцінка інструкторсько-викладацьким складом зовнішніх (психологічних) професійних властивостей курсанта. Ці властивості зростають і удосконалюються.

Об'єктивна дидактична складова, що формуватиме «Я-образ» пілота, включає: теоретичну основу льотної справи; змістову частину (цілі навчання, зміст навчального матеріалу відповідно до стандартів підготовки пілотів, усвідомлення достатніх компетентностей); процесуальну частину (організація навчального процесу, методи й форми навчальної діяльності курсантів та викладачів, управління навчальним процесом, діагностика навчального процесу); потенційно відкрити незавершену частину (набуття досвіду у процесі професійної діяльності, зорієнтованість на освіту впродовж життя).

Коригування професійно важливих якостей майбутніх пілотів, а також проблема професійного вдосконалення льотної складу під час експерименту вирішувалися у рамках стимулювання аналітичного стилю мислення з опорою на емоційні, оцінні та

інші ірраціональні особисті підходи до набуття професії. Прагматичний аспект було доповнено формуванням ієрархії професійних навичок у рамках наземної підготовки: теоретичної, фізичної і тренажерної.

Автором статті, виходячи з багаторічного досвіду, було сформульовано етапи набуття достатнього інтеріоризованого суб'єктивного «Я-образу» пілота, що включає ірраціональну суб'єктивну, раціональну суб'єктивну і раціональну об'єктивну складові. Задля перевірки гіпотези та експериментального формування такого образу було імплементовано низку психолого-дидактичних методів та практик.

Так, на початку діагностувального експерименту було здійснено пропедевтичну діагностику початкового «Я-образу» пілота серед першокурсників Харківського національного університету повітряних сил імені Івана Кожедуба шляхом підбору інтерв'юєрами словесних та образних асоціацій щодо очікуваного у майбутньому образу свого професійного «Я». Аналіз результатів цього діагностування засвідчив переважно ірраціональну складову базового (наївного) образу пілота, який був кваліфікований як образ очікуваного професійного «Я». Його квінтесенцію можна сформулювати у вигляді концептуальних категорій РОМАНТИКА, ПРЕСТИЖ, КРАСА (зовнішні ознаки, пов'язані зі стереотипами щодо льотних та військових професій, наявність усталених символів й атрибутів: уніформа, авіаційне

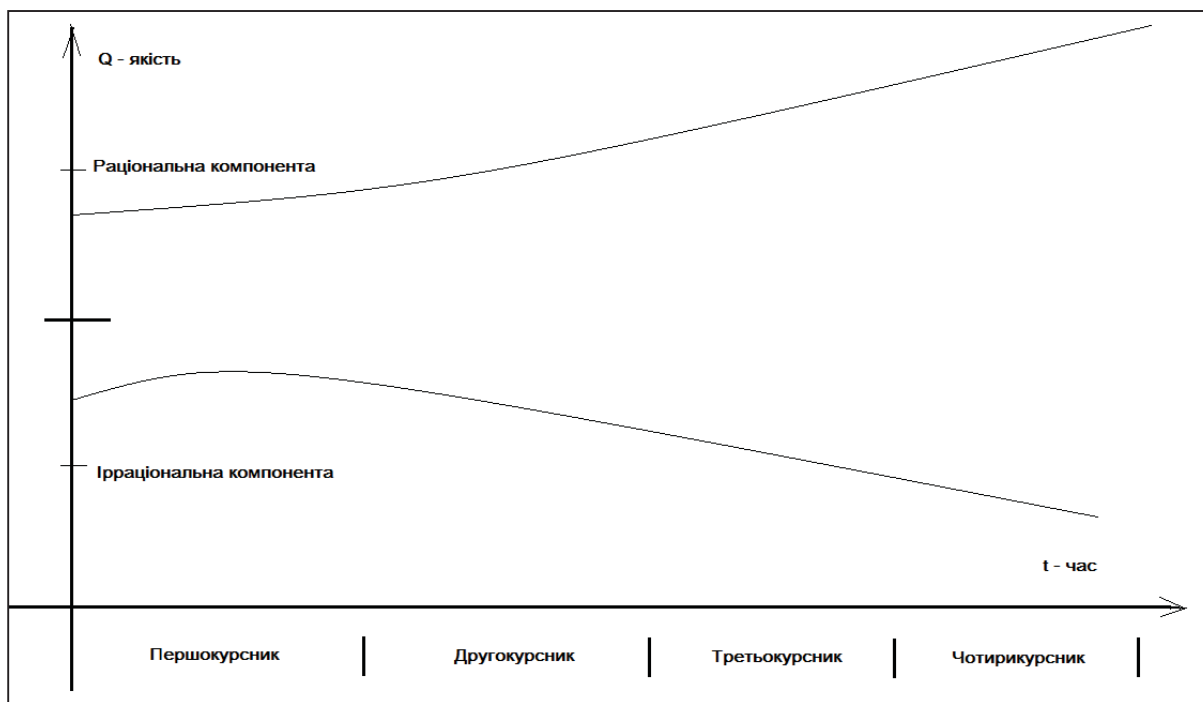

Рис. 1. Динаміка складових «Я-образу» пілота під час навчання

спорядження, літак як символ та інструмент подолання звичних фізичних параметрів); НЕБО, ГЕРОЇЗМ, ЕЛІТАРНИСТЬ (внутрішні, особистісно значущі цінності, що сприяють самоствердженню й викликають повагу серед оточення).

У рамках діагностувально-експериментальної частини здійснено також перевірку прикінцевого усвідомленого професійного я-образу серед студентів 4-го року навчання перед етапом отримання освітнього рівня «бакалавр». Вихідні результати пропедевтичного та проміжного (4-й курс) діагностування усвідомленого «Я-образу» пілота було піддано аналізу за динамікою раціональних (більш об'єктивних) та ірраціональних компонентів, результати аналізу яких можна навести на рисунку 1:

Рисунок демонструє відмінність між динамікою раціональних та ірраціональних компонентів «Я-образу». Так, якщо зростання усвідомлених (раціональних) складових професійного «Я-образу» виявляє із набуттям компетентностей практично лінійне зростання, то емоційна ірраціональна складова зазнає максимуму на першому році навчання, а потім – лінійного спадання. При цьому 32% курсантів вказують на розчарування у первинному стані очікувань. Отримані дані свідчать, що на першому-другому році навчання необхідно максимально враховувати співвідношення емоційного й раціонального бачення свого професійного «Я».

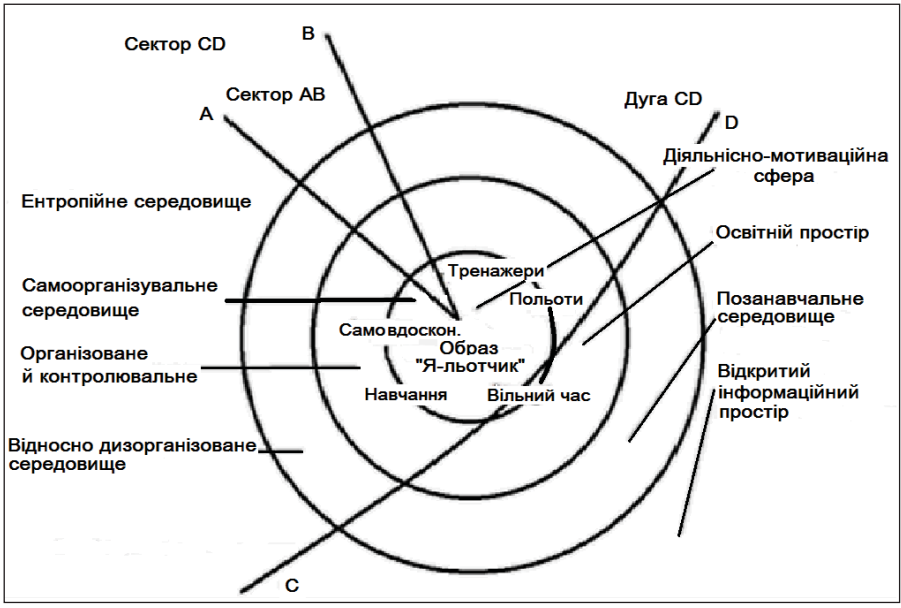
Окремим важливим напрямком вироблення у курсантів усвідомленого професійного «Я» вважається тренажерна підготовка, яка має великий потенціал при діагностуванні та коригуванні професійно важливих якостей. Її основний недолік – це усвідомлення курсантом симулятивності, «несправжності» польоту, що знижує емоційну напругу при симулятивному польоті й, відповідно, слабо підкріплює емоційну складову «Я-образу». З'ясовано, що близько 36% учасників експерименту, які мають відносно лабільну психіку, під час тренажерної підготовки виявляють емоційне напруження близьке до показників при реальному польоті (збільшення частоти серцевих скорочень, суб'єктивні показники хвилю-

вання та внутрішньої напруги). Саме для цієї категорії курсантів тренажерна підготовка близька за психоемоційним впливом до реального польоту.

І. Смирнова вважає, що використовувати у наш час методики тренажерної підготовки не достатньо ефективно через процесуальну й психологічну розрізненість засобів наземної підготовки (теоретичної, фізичної, тренажерної [9]. Крім того, недолік вищезазначених теорій полягає у кореляції «окрема якість – окремий засіб», тому ми намагатимемося дотримуватися холистичного погляду на системність у підготовці пілотів військової авіації. На нашу думку, в основі миттєвих і правильно прийнятих рішень при виконанні бойових завдань лежить інтегрально-універсальна якість пілота почуватися впевнено в усіх сферах і ситуаціях, що неможливо без розширеної свідомості й інтелекту, а значить, жоден окремий елемент освітньої системи не може бути визначальним при підготовці курсанта.

Багатоаспектне вивчення складових «Я-образу», які як фактори впливу на курсанта можна розглядати як зовнішні та внутрішні інформаційно-енергетичні ресурси, доцільно подати у вигляді візуалізованої схеми:

Схема демонструє два діаметрально протилежні типи внутрішніх інтенцій курсанта (дуги АВ та CD). Так, сектор АВ зображає деструктивну інтенцію курсанта, сфера інтересів й мотивів особистості якого звужена й розширюється у бік ентропійного (інформа-

Схема 1. Системне бачення підготовки пілота з урахуванням інтенції особистості, педагогічних і непедагогічних факторів впливу

ційно розсіяного) середовища. Причина перебування таких студентів у центрі освітньої системи, як правило, не іманентна й не мотивована глибоким романтично-практичним прагненням стати військовим пілотом. Дуга CD демонструє інтенцію успішного студента з розширеним кругозором. Вершина кривої, як і вершина сектору АВ, також перебуває у центрі формування «Я-образу пілота», але його іманентність, природність, вмотивованість і бачення дозволяє успішно засвоюючи програму, виходити за позапедагогічне середовище і черпати знання й досвід для розширення кругозору як зі спеціально організованого, так і з ентропійного середовища.

Це пояснюється психологічною проблемою, яку можна назвати «проблемою студента»: типовий студент свідомо або не свідомо уявляє свої інтереси антагоністами щодо навчального процесу і викладача. Студент уникає управління й тяжіє, за схемою, до зовнішніх позапедагогічних кіл. Доцільним засобом подолання вищевказаних деструктивних інтенцій є формування установок, за якими льотна професія розвиває всі найкращі якості особистості. Тобто курсант має зрозуміти, що саморозвивається, самонавчається і, як наслідок, «опанувавши повітря» з легкістю входить у широкі позапедагогічні й позапрофесійні кола й упорядковує для себе їхню емоційну й інформаційну ентропію. Остання спіралью ще більше розширює горизонти і надає професійної впевненості. У цьому й полягає синергетичний ефект правильно вибраної інтенції й глибокої вмотивованості.

Можна зробити висновок, що раціональне усвідомлення очікуваних професійних якостей зростає майже лінійно упродовж усього періоду навчання, тоді як ірраціональна компонента зростає в уявлюваному більшості респондентів власного «Я-образу» тільки до середини першого року навчання. Після цього настає суб'єктивне переживання «розчарування» у зовнішніх складових (атрибутах, престижі, романтиці) «Я-образу» пілота, і надалі емоційна складова лінійно спадає паралельно зі зростанням раціональної, тобто власне компетентної складової.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, упродовж експерименту було діагностовано, що найбільший емоційний мотиваційний потенціал зберігає початкове переживання й хвилювання курсантом престижності майбутньої професії, «романтичність» власне польоту або його імітації на тренажері. Найтісніший психоемоційний зв'язок, що мотивує курсанта у професійному зростанні й формуванні власного фа-

хового образу, можна виразити двома корельованими концептами Я – ПОЛІТ, що експлікуються у таких суб'єктивних судженнях: а) ПОЛІТ – це небезпека, захоплення, перемога, велич, романтика, напруга, відповідальність; б) Я – особливий, героїчний, долаю внутрішні психологічні перешкоди, герой, воїн, хвилююся, готовий / готуюся до виконання бойових завдань, маю престиж, що є більшим, порівняно з наземними військами. Вказаний емоційний компонент залишається стійким, і його потрібно утримувати й розвивати. Раціональний компонент професійного «Я» майбутнього пілота амбівалентний: він містить раціональні установки і стереотипи щодо місця людської і власне особистої участі у льотній військовій справі, а з іншого боку, він «обростає» власне професійними компетентностями, навичками й установками, що набуваються впродовж навчання. Саме останні психолого-дидактичні феномени послаблюють первинне романтичне забарвлення очікуваного «Я-образу», проте формують нові професійні емоційні якості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Панфілов О.Ю., Петрова Л.О. Система військової освіти України як рамкова умова формування особистості військового керівника. Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. 2016. Вип. 3. С. 201-204.
2. Ворона А.А., Гандер Д.В., Пономаренко В.А. Психолого-педагогические основы профессиональной подготовки летного состава: учеб. пособ. М.: МАПЧАК, 2000. 340 с.
3. Макаров Р.Н., Недилько С.Н., Бамбуркин А.П., Григорьевский В.А. Авиационная педагогика: учебник. М.; Кировоград: МНАПЧАК, ГЛАУ, 2005. 433 с.
4. Козлов В.В. Безопасность полётов: от обеспечения к управлению. М.: Оперативная полиграфия, 2010. 270 с.
5. Суркова Е.В., Ломакина М.Е. Методологические основы сравнительного исследования профессиональной подготовки будущих авиадиспетчеров. Проблемы современной науки: сб. науч. трудов. Ставрополь: Логос, 2013. Вып.7, Ч. 1. С. 184-189.
6. Асриян В.Л. Формирование специальных умений у будущих пилотов международных авиалиний на основе межпредметных связей технических дисциплин: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Кировоград, 2007. 163 с.
7. Зеленская Л.М. Методы обучения дисциплине «Безопасность полетов» будущих пилотов в высших учебных заведениях: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Кировоград, 2006. 169 с.
8. Ягупов В.В. Військова психологія: підручник. К.: Тандем, 2004. 656 с.
9. Смирнова И.Л. Формирование интегративных теоретических знаний по специальным дисциплинам у будущих пилотов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кировоград, 2007. 181 с.